

KS. ROBERT KACZOROWSKI

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki
w Gdańsku
ORCID 0000-0002-8228-6801

Nieznana twórczość muzyczna Władysława Żeleńskiego

DOI: doi.org/10.26142/stgd-2020-014

Streszczenie: W niniejszym artykule autor przybliży osobę i dzieło polskiego kompozytora Władysława Żeleńskiego (1837–1921) oraz prezentuje 11 nieznanych jego utworów, przechowywanych w polskich zbiorach archiwalnych. Są to: *Zwiastowanie*; *Biała Księżniczka*; *Dobra noc*; *Humoreska*; *Morze*; *Noc majowa* op. 49; *Oboja wiosna*; *Pieśń do Wilji* op. 34 nr 2; *Pieśń żeglarzy* op. 34 nr 1; *Pobudka* oraz *Preludium*. W ostatnim czasie utwory te doczekały się premierowych nagrań fonograficznych na płytach CD, wydanych w renomowanej firmie Acte Préalable.

Słowa kluczowe: Władysław Żeleński, muzyka polska, XIX wiek, pieśń choralna.

Unknown Musical Works of Władysław Żeleński

Abstract: In this article, the author presents the person and work of the Polish composer Władysław Żeleński (1837–1921) and presents 11 unknown works of his, kept in Polish archives. They are: *The Annunciation*; *The White Princess*; *Good night*; *Humoreska*; *Sea*; *May Night*, Op. 49; *Oboe Spring*; *Song to Wilja* op. 34 no. 2; *Sailors' Song* op. 34 no. 1; *Wake up* and *Prelude*. Recently, these works have received premier phonographic recordings on CDs, released by the reputable company Acte Préalable.

Keywords: Władysław Żeleński, Polish music, 19th century, choral song.

Wstęp

Władysław Żeleński (1837–1921), według niektórych muzykologów, był „najbardziej, obok Noskowskiego i Paderewskiego, utalentowanym i najwszechstronniej wykształconym kompozytorem”¹. Studiował kompozycję w Krakowie i w Paryżu. Na Uniwersytecie Jagiellońskim, zgodnie z życzeniem matki, podjął również studia filozoficzne, które zwińczył uzyskaniem stopnia doktora na Uniwersytecie Karola w Pradze². W tym mieście uczył się również grać na fortepianie oraz studiował kontrapunkt i grę organową³.

Z domu rodzinnego wyniósł „najgłębsze umiłowanie muzyki chopinowskiej”⁴, wobec której przez całe swe życie odczuwał onieśmienie. Z drugiej strony, obserwując sukcesy oper Moniuszki, miał świadomość, że chcąc tworzyć dzieła sceniczne, musi sprostać „wysokim wymaganiom”⁵, jakie na tym polu postawił twórca polskiej opery narodowej.

Omawiając twórczość Żeleńskiego, Henryk Swolkień twierdzi, że był on raczej „zapatrzony w dziedzictwo przeszłości” i w tym sensie nie był to typ „muzyka postępowego”, który chce korzystać ze współczesnych sobie technik kompozytorskich. Miał jednak świadomość, że muzyka w trudnym okresie życia jego narodu powinna wiązać się „ze szczytnym posłannictwem”, mającym na celu umacnianie polskości oraz polskich tradycji i zwyczajów⁶.

Ten przedstawiciel polskiego neoromantyzmu⁷ pozostawił po sobie cztery opery. Są to:

Konrad Wallenrod, *Goplana*, *Janek i Stara baśń*⁸. Dzieła te czynią go „najwybitniejszym po Moniuszce kompozytorem oper”⁹.

Z kolei w liryce wokalne Żeleński sięgał „do najlepszych tradycji Moniuszki”. I choć zauważa się w tej twórczości „mniejszą inwencję melodyczną”, to jednak uwagę przykuwa „bardziej wyszukane traktowanie partii fortepianowej”¹⁰.

¹ H. Swolkień, *Od Chopina do Szymanowskiego*, w: *Dzieje muzyki polskiej*, red. T. Ochlewski, Warszawa 1984, s. 96.

² M. Negrey, art. *Żeleński*, w: *Encyklopedia muzyczna PWM. W-Ż. Część biograficzna*, red. Elżbieta Dziębowska, Kraków 2012, s. 392.

³ Tamże.

⁴ H. Swolkień, *Od Chopina do Szymanowskiego*, s. 96.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ Tak Żeleńskiego nazywa Henryk Swolkień, zob. tamże, s. 95.

⁸ M. Negrey, art. *Żeleński*, s. 397.

⁹ H. Swolkień, *Od Chopina do Szymanowskiego*, s. 95.

¹⁰ Tamże.

Przywołując te najważniejsze fakty dotyczące Władysława Żeleńskiego, wydawać by się mogło, że zarówno osoba samego kompozytora, jak i jego twórczość, są już, szczególnie w publikacjach muzykologicznych, znane oraz należycie opisane i opracowane. Okazuje się jednak, że przede wszystkim w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie znajdują się utwory Żeleńskiego, które nigdy dotąd nie zostały upublicznione. Niektóre z nich zostały wydane drukiem, inne zaś są rękopisami bądź to samego kompozytora, bądź kopistów przepisujących nuty na użytek chórów, w których śpiewali, lub też innych wykonawców.

W tak zarysowanym kontekście jawi się problem niniejszego artykułu, którego celem jest zaprezentowanie 11 utworów, których tytuły pojawiają się w piśmiennictwie po raz pierwszy¹¹. Są to: *Zwiastowanie*; *Morze*; *Oboja wiosna*; *Preludium*; *Dobra noc*; *Humoreska*; *Biała Księżniczka*; *Noc majowa* op. 49; *Pieśń żeglarzy* op. 34 nr 1; *Pobudka* oraz *Pieśń do Wilji* op. 34 nr 2.

Niniejszy artykuł ma na celu pionierską prezentację nieznanych i zapomnianych utworów Władysława Żeleńskiego. Cele są trzy. Pierwszy to stworzenie możliwości wpisania ich do oficjalnego katalogu twórczości kompozytora. Drugi to dostarczenie artystycznych wzruszeń tym wszystkim, którzy pochylią się nad materiałem muzycznym, bądź staną się jego odbiorcami podczas publicznych wykonań. Trzeci to zainteresowanie nimi muzykologów, którzy pochyliwszy się na tych nieznanymi dziełami, będą mogli znaleźć źródło wielu twórczych poszukiwań.

I. Zawartość zbiorów archiwalnych z utworami Władysława Żeleńskiego

Prezentowane w niniejszym artykule nieznanne oraz zapomniane utwory polskiego kompozytora Władysława Żeleńskiego pochodzą z dwóch zespołów archiwalnych. Pierwszy z nich to prywatne archiwum Jana Węcowskiego, z którego pochodzi jedyna omawiana w artykule pieśń religijna pt. *Zwiastowanie*. Pieśń zachowana jest w formie rękopisu.

Drugim zespołem archiwalnym, z którego pochodzą wszystkie pozostałe dzieła Żeleńskiego, jest Biblioteka Narodowa w Warszawie. Są to następujące utwory polskiego kompozytora:

- *Biała Księżniczka*, sygn. Mus.III.86.059. Utwór został wydany drukiem w Krakowie w 1938 roku przez Związek Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych Województwa Krakowskiego,

¹¹ O utworach tych nie wspominają ani starsze publikacje, ani nowsze. Zob. np. B. Schaeffer, *Dzieje muzyki*, Warszawa 1983, s. 333-334; H. Swolkień, *Od Chopina do Szymanowskiego*, dz. cyt., s. 77-131; J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki*, cz. II, Kraków 1990, s. 102. 166; *Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995, s. 987-988.

- *Dobra noc*, sygn. Mus.III.86.062. Utwór został wydany drukiem w Krakowie około 1910 roku w wydawnictwie S.A. Krzyżanowski,
- *Humoreska*, sygn. Mus.8167. Utwór zachowany jest w rękopisie,
- *Morze*, sygn. Mus.II.24.908. Utwór zachowany jest w rękopisie,
- *Noc majowa* op. 49, sygn. Mus.III.161.634. Utwór został wydany drukiem w Warszawie między 1919 a 1922 rokiem w wydawnictwie Gebethner i Wolff. Publikacja zawiera tekst pieśni w językach: polskim i niemieckim,
- *Oboja wiosna*, sygn. Mus.8167. Utwór zachowany jest w rękopisie,
- *Pieśń do Wilji* op. 34 nr 2, sygn. Mus.III.86.058. Utwór został wydany drukiem w Krakowie w 1938 roku przez Związek Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych Województwa Krakowskiego. Publikacja zawiera tekst pieśni w językach: polskim i niemieckim,
- *Pieśń żeglarzy* op. 34 nr 1, sygn. Mus.III.86.059. Utwór został wydany drukiem w Krakowie w 1938 roku przez Związek Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych Województwa Krakowskiego. Publikacja zawiera tekst pieśni w językach: polskim i niemieckim. Ponadto utwór został także wydany pt. *Zwei Männerchöre* op. 34. Nr 1 *Schifferlied* w Lipsku po 1877 roku w wydawnictwie Verlag von F.E.C. Leuckart Constantin Sander,
- *Pobudka*, sygn. Mus.III.86.060. Utwór został wydany drukiem. Nieznane jest jednak ani miejsce wydania, ani nazwa wydawnictwa, ani rok publikacji.
- *Preludium*, sygn. Mus.III.86.059. Utwór został wydany drukiem w Krakowie w 1938 roku przez Związek Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych Województwa Krakowskiego.

II. Prezentacja nieznananych utworów Władysława Żeleńskiego

A. Utwór religijny Władysława Żeleńskiego

Spośród utworów religijnych szerszemu gronu muzyków nieznaną pozostawała jedna pieśń pt. *Zwiastowanie*.

Podstawowe informacje o utworze:

Słowa:	Kazimiera Zawistowska.
Wykonawcy:	4-głosowy chór mieszany i organy.
Tonacja:	E-dur.
Zawartość:	13 kart A4.
Miejsce przechowywania:	Archiwum prywatne Jana Węcowskiego.

W warstwie semantycznej utwór w poetycki sposób opisuje ewangeliczną, tytułową scenę, podczas której archanioł Gabriel zapowiada, że nazaretańska dziewczyna Miriam zostanie Matką Zbawiciela¹².

Słowa:

Zdrowaś Maryjo!
W blasku powodzi
Goniec niebieski w Twe wrota wchodzi
I Oblubieniec płaszczem purpury okrywa
białość Syonskiej Córy.

Zdrowaś Maryjo!
Jak lutnię w pienu
Rozgrzej swą duszę na łask promieniu
Bij wonnościami jak cedr w świątyni
Bo Pan w Twej duszy złoty siew czyni.

Zdrowaś Maryjo!
W blasku powodzi
Moc Najwyższego w Twe łono wchodzi
I pierś dziewicza pod lilią białą
Kwiat duszy Twojej przemienia w ciało.

Zdrowaś Maryjo!
Owoc żywota
Ty jako arka poniesiesz złota
By z dziewiczego wykwitła łona
Ożywcza słodycz winnego grona.

Zdrowaś Maryjo!
W blasków powodzi
Goniec niebieski w Twe wrota wchodzi
I na Twe skronie owite złotem
Mży rozpylonym słońca nalotem.

Zdrowaś Maryjo!

¹² Por. R. Kaczorowski, Booklet załączony do płyty CD *Władysław Żeleński. Sacred Choral Works*, World premiere recording. Wydawca: © 2017 Acte Préalable. AP0374, s. 8.

B. Utwory świeckie Władysława Żeleńskiego

Spośród utworów świeckich nieznanymi do tej pory pozostawało 10 pozycji. Są to:

1. Biała Księżniczka

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Edmund Bieder.

Wykonawcy: solo sopran, tenor i bas oraz 4-głosowy chór mieszany a cappella.

Tonacja: G-dur – E-dur.

Zawartość: trzy karty A4.

Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. Mus.III.86.059.

Biała księżniczka to pieśń, w której obecna jest apoteoza wiosny. Tylko wówczas, a nawet tylko w jedną noc wiosenną warto dbać o swe pragnienia i marzenia. Bo i tak „wszystko minie”, „i szczęście pójdzie”...¹³.

Słowa:

Słowiki płaczą w noc błękitną,
Księżniczko biała,
Idą kosiarze, kwiaty wytną,
Księżniczko biała!

Sny w dal ulecą, wszystko minie.
I szczęście pójdzie,
I oko Twoje łzy opłynie
Że to jeno był twój sen...

Los nitkę wije, śmierć przecina
A potem smutny kres,
I szczęścia płaci się godzina
Potokiem gorzkich łez,

Słowiki płaczą, smutek rośnie
Księżniczko biała maj.
Choć wiosna krótka, ty w tej wiosnie
przez noc jedną trwaj!

¹³ R. Kaczorowski, Booklet załączony do płyty CD *Władysław Żeleński. Secular Choral Works*. World premiere recording. Wydawca: © 2016 Acte Préalable. AP0363, s. 7.

2. Dobra noc

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Stanisław Jachowicz.
Wykonawcy: 3-głosowy chór mieszany i fortepian.
Tonacja: Es-dur.
Zawartość: trzy karty A4.
Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie,
sygn. Mus.III.86.062.

Pieśń *Dobra noc* to niezwykle piękna wieczorna modlitwa, odmawiana przed udaniem się na spoczynek. W początkowej fazie jest ona odmawiana przez pojedynczego człowieka, do którego następnie dołączają się „dziatki utrudzone, ufające w boską moc”¹⁴.

Słowa:

Błyszczą gwiazdki na błękiecie,
Jakaż wielka boska noc.
Spójrzaj, Boże, na swe dziecię
Daj mi, Panie, dobrą noc.
Świećcie gwiazdki, jak świecicie
O cudowna boska moc.
Spójrzaj, Boże na swe dziecię.
Daj mi, Panie, dobrą noc!

Strzeż nas, dziatki utrudzone,
ufające w boską moc.
Obróć oko w naszą stronę,
Daj nam Boże dobrą noc.
Świećcie gwiazdki jak na straży
Objawiajcie boską moc.
Niech się złego nic nie zdarzy,
O gwiazdeczki, dobra noc!

3. Humoreska

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst i muzyka: artystyczne opracowanie staropolskich popularnych słów, jak i melodii biesiadnej śpiewki („Pije Kuba do Jakuba, / Jakub do Michała”).

¹⁴ Tamże.

Wykonawcy: 4 głosowy chór mieszany a cappella.
 Tonacja: B-dur.
 Zawartość: jedna karta A4.
 Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. Mus.8167.

Humoreska to muzyczny żart, artystycznie opracowany przez Żeleńskiego, wykorzystujący zarówno znane staropolskie słowa, jak i melodię biesiadnej śpiewki¹⁵.

Słowa:

Pije Kuba do Jakuba,
 Jakub do Michała,
 pijesz ty, pije on
 Kompanija cała!
 A kto nie wypije
 Tego we dwa kije.
 Łupu cupu...

Indyk z sosem, zraz z bigosem
 dawniej jadły pany
 dzisiaj żaby i ślimaki
 jedzą jak bociany.
 Kto żabami żyje
 Tego we dwa kije.
 Łupu cupu...

4. *Morze*

Podstawowe informacje o utworze:

Wykonawcy: 4-głosowy chór mieszany a cappella.
 Tonacja: D-dur.
 Zawartość: dwie karty A4.
 Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie,
 sygn. Mus.II.24.908.

W warstwie semantycznej utwór *Morze* ukazuje klimat „cichych, srebrnych” i „spokojnych wód”, w których odnaleźć można „wieczną ciszę” i przestrzeń oznaczającą kres ludzkiego niepokoju¹⁶.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

Słowa:

W promieniach słońca lśnią wody mórz
i świecą złotym blaskiem zórz.
Gdy legnę zimny w wiecznym śnie,
to w morze rzućcie mnie.

Tak często mnie koił ten miły chłód,
tych cichych, tych srebrnych spokojnych wód,
ja zawsze tak lubiłem je,
gdy umrę rzućcie tam mnie.

Tam bije wiecznej ciszy zdrój,
tam skona niepokój mój,
na twardym, na chłodnym tych fali dnie.
O! bracia, rzućcie tam mnie.

5. Noc majowa op. 49

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Marian Gawalewicz.
Wykonawcy: 4 solistów, 4-głosowy chór mieszany i fortepian.
Tonacja: B-dur.
Zawartość: trzynaście kart A4.
Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie,
sygn. Mus.III.161.634.

Noc majowa to utwór, w którym pojawia się filozoficzna refleksja dotycząca życia i przemijania. Dlatego trzeba poddać się „księżycowej nocy majowej” i otworzyć swoje serce, aby mogło marzyć, zanim będzie za późno¹⁷.

Słowa:

W księżycową noc majową,
Płynie piosnka w dal,
Dźwięki płyną niby słowo,
W księżycową noc majową,
Niby łyzy, niby łyzy i żal.

¹⁷ Tamże.

Rzewną piosnkę słowik śpiewa,
Echo niesie wtór,
Zasłuchane stoją drzewa,
Kołysankę ptaszę śpiewa,
Cały zasnął bór!

I o dawnych wiosnach marzy
Niby olbrzym w śnie.
Nad nim księżyc zwiśł na straży,
Jakby wśród cmentarzy,
Tylko piosnka, tylko piosnka mknie.

Tylko w dole wśród gęstwiny,
Leśne kwiaty drżą,
A konwalie i kaliny
Zasłuchane w pieśń ptaszyny
Chylą główkę swą.

W księżycową noc majową
otwórz serce twe.
Daj mu marzyć. W jesień płową
Będiesz marzeń tych połową,
Złocił chmurne dnie.

6. *Oboja wiosna*

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Józef Bohdan Zaleski.

Wykonawcy: 4-głosowy chór mieszany a cappella.

Tonacja: B-dur.

Zawartość: pięć kart A4.

Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. Mus.8167.

W warstwie semantycznej utwór *Oboja wiosna* wyraża zachwyt nad porą roku, która zapowiada wszelki początek i sprawia, że wszystko rodzi się do życia; jednocześnie ukazuje tęsknotę za inną rzeczywistością, do której powołany jest człowiek¹⁸.

¹⁸ Tamże.

Słowa:

Co kwiecie i bujnie tchnie słodko w swej krasie
ogródek jak raj!
Co dziewic, młodzieńców rozkwita na czasie,
Podwójny, och! maj.

Hej! wiosna to gody wyprawia nam swoje
I błogo tu z nią.
Dziewice, młodzieńce dłoń w dłoni podwoje,
dłoń w dłoni po rajsku, och, śnią po rajsku.

Nie wszystkoć to kwiecie co buja ku wiosnie
da jagody już,
nie wszystkać ta młodzież co ma się miłośnie
pobierze się tuż!

Oj wiosna z tym kwiatem wciąż igra obłądnie
niewiele on dba,
Połowa bo większa jałowa powiędnie
za miesiąc za dwa.

Toż dumka siostrzyca ku kwiciu ku młodzi
rozkwita się w łzach,
Ku młodzi ku kwiciu bez końca,
zawodzi żalodne ach!

Nie ta to wiosna, co mija rokrocznie,
nie dla nas jej maj,
oboja ach wiosna dopiero się pocznie,
gdy wrócim się w raj.

7. Pieśń żeglarzy op. 34 nr 1

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Edmund Wasilewski.

Wykonawcy: 4-głosowy chór męski a cappella.

Tonacja: A-dur.

Zawartość: dziewięć kart A4.

Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. Mus.III.86.059.

Czas trwania utworu: 3'34''.

W *Pieśni żeglarzy* autor tekstu poetyckiego zachęca, aby mimo przeciwności „żeglować wesoło”; aby cieszyć się każdym dniem nawet wtedy, gdy wokół burza, dopóki żaden wróg nie przystawi „kagańców”, które „spłoszą muzykę i tańce”¹⁹.

Słowa:

Wesoło żeglujmy, wesoło!
Po życia burzliwym potoku,
Jak orły w gradowym obłoku,
Choć wichry pioruny wokoło!
Wesoło żeglujmy, wesoło!

I dalej, i prędzaj, i dalej!
Burza się dąsa daremnie!
Kochanka znalazła go we mnie,
Z kochankiem twoim poszalej!
I dalej, i prędzaj, i dalej!

Muzyka, śpiewy i tańce,
Pochodnią godów zatljcie,
Śpiewajcie, tańczcie i pijcie,
Zanim przystawi kagańce,
Spłoszą muzykę i tańce!

8. *Pieśń do Wilji* op. 34 nr 2

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Adam Mickiewicz.
Wykonawcy: 4 solistów (głosy męskie) i 4-głosowy chór męski a cappella.
Tonacja: E-dur.
Zawartość: dziewięć kart A4.
Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie,
sygn. Mus.III.86.058.

Pieśń do Wilji to liryczna opowieść o miłości, tęsknocie, przemijaniu i ostatecznym przeznaczeniu²⁰.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

Słowa:

Wilija naszych strumieni rodzica,
Dno ma złociste i niebieskie lica,
Piękna Litwinka, co jej czerpa wody,
Czystsze ma serce, śliczniejsze jagody.

Wilija w miłej kowieńskiej dolinie
Wśród tulipanów i narcyzów płynie;
U nóg Litwinki kwiat naszych młodzianów
Od róż kraśniejszy i od tulipanów.

Wilija gardzi doliny kwiatami,
Bo szuka Niemna swego oblubieńca.
Litwince nudno między Litwinami,
Bo ukochała cudzego młodzieńca.

Niemen w gwałtowne porywa ramiona,
Niesie na skały i dzikie przestworza,
Tuli kochankę do zimnego łona
I giną razem w głębokościach morza.

I ciebie równie przychodziń oddali
Z ojczystych dolin, o Litwinko biedna!
Utoniesz w zapomnienia fali,
Ale smutniejsza, ale sama jedna.

Serce i potok ostrzegać daremnie,
kocha dziewczica Wilija bieży,
Wilija znikła w ukochanym Niemnie,
Dziewica płacze w pustelnicznej wieży.

9. Pobudka

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: M. Majewski.
Wykonawcy: 4-głosowy chór męski a cappella.
Tonacja: a-moll.
Zawartość: dwie karty A4.
Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie,
sygn. Mus.III.86.060.

Pobudka to pieśń, w której pojawia się zachęta, aby odrzucić to wszystko, co człowieka wiąże oraz ogranicza i „wznosić się, lecieć do słońca”, które symbolizuje dar wolności²¹.

Słowa:

Czas strząsnąć pyły,
co duszę gniołą
i z całej siły
w poświęcenie złotą
wznosić się, lecieć
bez końca...

Czas zerwać pęta
w duszę wtłoczone,
gdzie zorza święta
błyski złożone
wznosić się, lecieć
do słońca...

Pozbyć się złud
trzeba już raz,
na nowy trud
czas wzywa nas...

Czas strząsnąć pyły,
czas zerwać pęta
i z całej siły
króle orłęta
W podniebne szlaki
Płyńmy... jak ptaki
do słońca!

10. Preludium

Podstawowe informacje o utworze:

Tekst: Zofia Ułaszynowa.

Wykonawcy: 4-głosowy chór mieszany a cappella.

Tonacja: A-dur.

Zawartość: cztery karty A4.

Miejsce przechowywania: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. Mus.III.86.059.

²¹ Tamże.

W warstwie semantycznej akcja *Preludium* rozgrywa się wiosną. To właśnie wówczas rozbrzmiewa „pieśń radosna” i pojawiają się „srebrni aniołowie”. Podmiot liryczny ulatuje zaś poza ten czas i poza ten wymiar – „ponad gwiazdy” i „ponad słońca”²².

Słowa:

Wczoraj była wiosna!
A wokoło mojej głowy
Fruwał jakiś rój tęczowy
i dzwoniła pieśń radosna.

Jacyś srebrni aniołowie
Na złocistych harfach grali,
Z gwiazd płynęli i śpiewali,
dłonie kładli na mej głowie.

I mnie rosły skrzydła jasne!
I mnie światłość biła z czoła.
W duszy czułem moc... anioła,
Rwałem więzy ziemskie, ciasne.

Wczoraj w srebrnej nocnej ciszy
Duch mój leciał gdzieś bez końca
ponad gwiazdy, ponad słońca!
Słyszał czego świat nie słyszy.

Wczoraj w nocnej wielkiej ciszy
Zapłakało serce moje!
Gdzie wy słońca złote świty,
Duchy jasne i błękity?

Gdzie wy kwiaty, marzeń roje?
Zapłakało serce moje!
Czy naprawdę wiosna była?
Ach tam pieśni grało tyle

Uleciały jak motyle.
Może młodość się prześniła?
Czy naprawdę wiosna była?

²² Tamże.

III. Odkryta twórczość Władysława Żeleńskiego na płytach CD

Nowo odkryte utwory Władysława Żeleńskiego stały się przedmiotem zainteresowania Jana A. Jarnickiego – producenta i dyrektora artystycznego firmy fonograficznej Acte Préalable z siedzibą w Warszawie, który przekazał je piszącemu te słowa z nadzieją, że w niedługim czasie dzieła te będą mogły mieć swą światową prapremierę fonograficzną w postaci wydawnictw płytowych. W ten sposób w 2016 roku została wydana płyta CD pt. *Władysław Żeleński. Secular Choral Works*²³, zaś w 2017 roku następną płyta pt. *Władysław Żeleński. Sacred Choral Works*²⁴.

Poniższa tabela prezentuje omawiane w artykule utwory Władysława Żeleńskiego, zarejestrowane na płytach CD.

Tabela 1. Nieznane utwory Władysława Żeleńskiego na płytach CD

L.p.	Tytuł utworu	Tytuł płyty CD, wydawca, numer katalogowy	Wykonawcy	Czas trwania
1	<i>Zwiastowanie</i>	<i>Władysław Żeleński. Sacred Choral Works. © 2017 Acte Préalable, AP0374</i>	Stanisław Diwiszek – organy, Chór Trybunału Koronnego w Lublinie, Przemysław Stanisławski – dyrygent	5'37''
2	<i>Biała Księżniczka</i>	<i>Władysław Żeleński. Secular Choral Works. © 2016 Acte Préalable, AP0363</i>	Art'n'Voices	3'43''
3	<i>Dobra noc</i>	Jw.	Zespół Wokalny Simultaneo, Karol Kisiel – dyrygent	3'13''
4	<i>Humoreska</i>	Jw.	Art'n'Voices	1'10''
5	<i>Morze</i>	Jw.	Zespół Wokalny Simultaneo, Karol Kisiel – dyrygent	1'39''

²³ *Władysław Żeleński. Secular Choral Works*. World premiere recording. Wydawca: © 2016 Acte Préalable. AP0363.

²⁴ *Władysław Żeleński. Sacred Choral Works*. World premiere recording. Wydawca: © 2017 Acte Préalable. AP0374.

6	<i>Noc majowa</i> op. 49	Jw.	Anna Fabrello – sopran, Beata Koska – mezzosopran, Jacek Szymański – tenor, Robert Kaczorowski – bas, Ewa Rytel – fortepian, Art'n'Voices	5'39''
7	<i>Oboja wiosna</i>	Jw.	Zespół Wokalny Simultaneo, Karol Kisiel – dyrygent	4'51''
8	<i>Pieśń żeglarzy</i> op. 34 nr 1	Jw.	Podkarpacki Chór Męski, Grzegorz Oliwa – dyrygent	3'34''
9	<i>Pieśń do Wilji</i> op. 34 nr 2	Jw.	Podkarpacki Chór Męski, Grzegorz Oliwa – dyrygent	6'29''
10	<i>Pobudka</i>	Jw.	Podkarpacki Chór Męski, Grzegorz Oliwa – dyrygent	2'16''
11	<i>Preludium</i>	Jw.	Zespół Wokalny Simultaneo, Karol Kisiel – dyrygent	3'51''

Źródło: opracowanie własne

W tym miejscu warto dodać, że na wydanych płytach CD znalazły się również inne utwory, których tytuły, owszem, pojawiają się w literaturze, jednak ich rejestracja na nośniku elektronicznym jest rejestracją premierową.

Spśród utworów sakralnych na płycie CD znalazły się również, obok wyżej wymienionych, następujące utwory: *Hymn Boga Rodzico*, *Prélude Pastoral* op. 68²⁵, *Salve Regina*, *Msza* op. 51 (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei) oraz *Veni Creator*.

Spśród utworów świeckich zarejestrowano również następujące: *Pieśń myśliwska*, *Nasza Hanka*, *Kantata na cześć Kościuszki*, *Kantata na cześć Józefa Szujskiego* oraz *Do pracy*.

²⁵ O utworze tym M. Negrey napisał, że prezentuje „znacznie bardziej zaawansowane środki, także kolorystyczne [niż 25 preludium na organy op. 38 – RK]”. Preludium to jest jednak „w Polsce zupełnie nieznaną”. Zob. M. Negrey, art. *Żeleński*, s. 400.

Zakończenie

Prezentując zapomniany i nieznaną dorobek Władysława Żeleńskiego trzeba stwierdzić, że na 11 omówionych w artykule utworów aż 7 zostało wydanych drukiem, zaś pozostałe 4 do dzisiaj pozostają w rękopisach. Żaden z nich nie znajduje się też w oficjalnym wykazie z twórczością chóralną kompozytora. Trzeba więc zapytać, co takiego się stało w ostatnich kilkudziesięciu latach, że po twórczość Władysława Żeleńskiego muzycy wciąż sięgają tak rzadko? Dlaczego ta twórczość wciąż pozostaje na uboczu i w cieniu zapomnienia? Żeleński był przecież „najwybitniejszą postacią krakowskiego życia muzycznego”²⁶, który zyskał „miano następcy Moniuszki”²⁷. Zygmunt Noskowski publicznie nazywał go „swoim mistrzem”²⁸, po śmierci zaś Żeleńskiego określano go jako kompozytora „wybitnego”²⁹. Dlaczego więc dzisiaj jego twórczość nie żyje własnym artystycznym życiem w przestrzeniach świątyń czy sal koncertowych?

Maciej Negrey przyznaje, że twórczość ta „została w dużym stopniu zapomniana”, gdyż kolejnym pokoleniom kompozytorów tworzących po Żeleńskim udało się „utrwalić wizerunek Żeleńskiego jako konserwatysty”³⁰. I choć zwracano uwagę na jego solidny warsztat kompozytorski, to jednak nie przeszkadzało to w podkreślaniu, że Żeleński tworzył w duchu muzyki Mendelssohna i Schumana³¹. A więc niby muzyka to nieoryginalna.

Oby twórcza refleksja nad spuścizną Władysława Żeleńskiego pozwoliła jej na stałe zagościć w repertuarach wykonawców i naukowych rozprawach.

Bibliografia

Źródła

Archiwum prywatne Jana Węcowskiego
Władysław Żeleński, *Zwiastowanie*.

Biblioteka Narodowa w Warszawie
Utwory Władysława Żeleńskiego:
Biała Księżniczka, sygn. Mus.III.86.059.
Dobra noc, sygn. Mus.III.86.062.

²⁶ Tamże, s. 393.

²⁷ Tamże, s. 394.

²⁸ Tamże.

²⁹ G. Mizgalski, *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Poznań – Warszawa – Lublin 1959, s. 558.

³⁰ M. Negrey, art. *Żeleński*, s. 398.

³¹ Tamże.

Humoreska, sygn. Mus.8167.

Morze, sygn. Mus.II.24.908.

Noc majowa op. 49, sygn. Mus.III.161.634.

Oboja wiosna, sygn. Mus.8167.

Pieśń do Wilji op. 34 nr 2, sygn. Mus.III.86.058.

Pieśń żeglarzy op. 34 nr 1, sygn. Mus.III.86.059.

Pobudka, sygn. Mus.III.86.060.

Preludium, sygn. Mus.III.86.059.

Płyty CD

Władysław Żeleński. Secular Choral Works. World premiere recording. Dyrektor artystyczny i producent: Jan A. Jarnicki. Tekst: Robert Kaczorowski. Wydawca: © 2016 Acte Préalable. AP0363.

Władysław Żeleński. Sacred Choral Works. World premiere recording. Dyrektor artystyczny i producent: Jan A. Jarnicki. Tekst: Robert Kaczorowski. Wydawca: © 2017 Acte Préalable. AP0374.

Booklety załączone do płyt CD

Kaczorowski, R., Booklet płyty CD *Władysław Żeleński. Sacred Choral Works*, AP0374 (2017).

Kaczorowski, R., Booklet płyty CD *Władysław Żeleński. Secular Choral Works*, AP0363 (2016).

Bibliografia

Chomiński, J., Wilkowska-Chomińska K., *Historia muzyki*, cz. II, Kraków 1990.

Encyklopedia muzyki, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995.

Mizgalski, G., *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Poznań – Warszawa – Lublin 1959.

Negrey, M., art. *Żeleński*, w: *Encyklopedia muzyczna PWM. W-Ż. Część biograficzna*, red. Elżbieta Dziębowska, Kraków 2012, ss. 392–401.

Schaeffer, B., *Dzieje muzyki*, Warszawa 1983.

Swolkień, H., *Od Chopina do Szymanowskiego*, w: *Dzieje muzyki polskiej*, red. T. Ochlewski, Warszawa 1984, s. 77–131.